

תוכן עניינים

2	מבוא
3	משטר הפליטים הבין לאומי – שירותי הבריאות למבקשי המקלט
6	הזכות לבריאות בקרב פליטים
8	מעמדם והגדרתם של מבקשי המקלט בישראל
8	הגדרת מעמדם האזרחי של מבקשי המקלט בישראל
10	חוק בריאות הממלכתי ותקיפותו על תושבי המדינה ונתינים זרים
11	שירותי הבריאות הניתנים למבקשי המקלט
13	הבעיות באי הכלת חוק הבריאות הממלכתי על מבקשי המקלט בראי זכויות האדם
13	איכות הטיפול הניתן למבקשי המקלט
17	הטיפול הרפואי הניתן למבקשי המקלט ביחס למשטר הפליטים הבינלאומי
19	סיכום
21	ביבליוגרפיה

מבוא

בשני העשורים האחרונים ישראל מתמודדת עם גלי הגירה של מבקשי מקלט רבים בעיקר ממדינות אפריקה כגון: אריתריאה, וסודן בעקבות מלחמת אזרחים, רדיפות שלטון, ואף דיווחים על מאורעות של רצח עם, מעשי זוועה אלו אילצו אותם לעזוב את בתיהם ואת ארצות מולדתם, ולחפש הגנה בישראל. מבקשי המקלט שהגיעו לישראל מתמודדים עם מציאות חיים קשה כאשר מדינת ישראל רואה בהם "מסתננים" ובכך נמנעת מקביעת מדיניות ברורה בנוגע למעמדם ולזכויותיהם, הם חסרי כל מעמד אזרחי ולאור כך הם אינם זכאים לשירותי בריאות החובה בישראל (קרצימן-אמיר, 2015).

החוק העיקרי המסדיר את מתן שירותי הבריאות במדינת ישראל הוא חוק ביטוח בריאות ממלכתי, התשנ"ד-1994. על-פי החוק, הזכאות לשירותי הבריאות מוקנית למי שהוא תושב ישראל. למבקשי המקלט אין מעמד אזרחי המקנה להם זכויות תושב, ועל כן הם אינם זכאים לשירותי בריאות מתוקף חוק ביטוח בריאות ממלכתי.

הנושא עלה לסדר היום בעקבות פרסומים של משרד ההגירה, מאבקים של ארגוני זכויות אדם וחשיפה תקשורתית גבוהה, על פי נתוני רשות ההגירה נכון לאפריל 2015, בישראל חיים 45,711 מבקשי מקלט ופליטים מתוכם על-פי ההערכות כ-8000 מהם הינם קטינים חסרי מעמד, ילדי זרים שנולדו בארץ אשר שוהים בישראל ו-92 אחוזם מאריתריאה או מסודן כאשר ע"פ האמור הם אינם כלולים בחוק ביטוח הבריאות. נתונים אלו הביאו להאצה בפעילותם של ארגונים למען זכויות אדם, נראה שלמרות זאת התקדמות סוגיה זו "קפאה על שמריה" ככל הנראה בשל אינטרס הממשלה לשמור על הסטטוס קוו בעקבות הדעות החלוקות בעניין בקרב הציבור בישראל. ועל כן יש חשיבות רבה למחקר בנושא זה ולבחינה האם חוסר הכרעת מעמדם של מבקשי המקלט כפליטים ובשל כך אי הכללתם תחת חוק הבריאות הממלכתי הינה בגדר הפרה של זכויות אדם בינלאומיים.

שאלת המחקר - המחקר יבחן עד כמה יחסה של ישראל למבקשי מקלט ככלל, ובתחום שירותי הבריאות בפרט, עומדים בקנה אחד עם משטר הפליטים הבינלאומי?

השערת המחקר - ישראל חתומה על אמנת הפליטים מ-1951 ואשררה את הפרוטוקול להסדרת מעמד הפליטים מ-1967. ולמרות זאת ישראל אינה מכילה את מבקשי המקלט תחת חוק הבריאות הממלכתי, ישנה אלטרנטיבה מסוימת למבקשי המקלט, ע"פ מסמך "שירותי בריאות לעובדים זרים ולחסרי מעמד" אשר מצביע שאדם זכאי לקבל טיפול רפואי דחוף ללא התניה. ישראל חתומה על אמנת הזכויות הכלכליות, חברתיות ותרבותיות משנת 1966 שאותה אשררה בשנת 1991 אשר מציינת במפורש בסעיף 12 שמדינות שהן צד באמנה זו מכירות בזכותן של כל אדם ליהנות מרמת הבריאות הגופנית והנפשית הגבוהה ביותר שאפשר להשיגה. ובכך עוברת על סעיף זה מכיוון שאינה מכילה את מבקשי המקלט תחת חוק הבריאות הממלכתי. לאור הטענות שהצגתי לעיל ניתן להניח שישראל אינה מגדירה את מבקשי המקלט כפליטים. אך עם זאת מספקת להם שירותי בריאות בחירום. היא אינה עומדת בכל האמנות שהיא עצמה אשררה ועל כן סביר שישראל אינה עומדת בקנה אחד עם משטר הפליטים הבינלאומי בדבר מתן שירותי בריאות למבקשי המקלט.

משטר הפליטים הבין לאומי – שירותי הבריאות למבקשי המקלט

פרק זה יספק סקירה רחבה בדבר משטר הפליטים הבינלאומי ושירותי הבריאות למבקשי מקלט והפליטים בפרט, תוך כדי הסתמכות על ההצהרות והאמנות הבינלאומיות עצמן כגון: ההכרזה האוניברסלית לזכויות אדם מ-1948, האמנה בדבר מעמדם של פליטים משנת 1951, האמנה לזכויות כלכליות, תרבותיות וחברתיות מ-1966 והפרוטוקול להסדרת מעמדם של הפליטים מ-1967. פרק זה יהווה את התשתית של הדיון בנושא המונחים המקצועיים בדבר ההתייחסות של זכויות האדם ביחסים הבינלאומיים לנושא מתן שירותי בריאות למבקשי מקלט.

כאשר בוחנים את האמנה בדבר הסדרת מעמדו של הפליט משנת 1951, מיד מזהים כי למרות שאמנה זו עוצבה ונחתמה בשנת 1951, מקורותיה נעוצים עוד בשלהי מלחמת העולם הראשונה. במהלך מלחמת העולם הראשונה ולאחריה, קרי בין השנים 1917-1921 מיליוני רוסים ברחו מגבולות המדינה לעבר מדינות אירופאיות אחרות. בשלב זה הפליטים גילו כי הם אינם יכולים לנוע ולבחור ממדינתם בכדי לשפר את ביטחונם וחייהם באופן כללי וזאת משום שלרבים מהם פשוט לא היו מסמכים המעידים על זהותם. על אף כי ניתן לפתח דיון נרחב האם בראשית המאה ה-20 הגבולות האירופאים היו מפוקחים כמו היום וניתן היה למנוע מעבר של פליטים, הינה סוגיה בפני עצמה, אולם ניסיונות הפליטים הרוסים לברוח ממלחמת האזרחים שהתעוררה ברוסיה בעקבות המהפכה הבולשביקית באותה העת מלמדת כי אנשים שחיפשו ביטחון ותנאי מחייה יציבים יותר, לא זכו למענה בעקבות הטענה של מדינות באירופה לכך שהפליטים היו חסרים מסמכים ראויים (Joly, 2016: 2-3).

אולם יותר מכל הייתה זאת מלחמת העולם השנייה שהפעילה לחץ על הזירה הבינלאומית לשנות את היחס לפליטים. הסברה היא כי בזמן מלחמת העולם השנייה, למעלה מ-60 מיליון איש נאלצו לעזוב את בתיהם כתוצאה מהמלחמה. על אף כי הרוב המכריע של הפליטים חזר למדינת המקור, ידוע כי מיליונים רבים נאלצו לנדוד למדינות אחרות. במהלך המלחמה מדינות שונות התקשו להתמודד עם בעיית הפליטים, וחלקן אף סירבו לקבל אותם מחשש שאלה יפגעו באיזון הכלכלי העדין הקיים במדינה. רק לאחר מלחמת העולם השנייה, ובעקבות המשבר ההומניטארי המשמעותי שהיא יצרה, הזירה הבינלאומית החלה לגבש אמנות בינלאומיות בנוגע להתמודדות עם פליטים (Joly, 2016: 5-7).

הקמת הארגון האומות המאוחדות – האו"ם, מיד לאחר מלחמת העולם השנייה, אפשר לעצב מחדש ובאופן מקיף, את בסיס מערכת זכויות האדם. ראוי לציין כי עוד קודם להקמת האו"ם בשנת 1945, הזירה הבינלאומית כבר נהנתה ממערכת נורמות וחוקים שקבעו סטנדרטים מינימאליים בנוגע להתנהלות במלחמות, אולם אמנות אלה כדוגמת אמנות ז'נבה במאה ה-19 וראשית המאה ה-20 התרכזו בעיקר במעמדם של חיילים בשדות הקרב, או אמנת גרמניה משנת 1936 בדבר פליטים שברחו מגרמניה הנאצית. אולם אמנה זו התייחסה באופן בלעדי לגרמניה ולבעלי לאום גרמני שברחו מהמדינה עקב רדיפה פוליטית וגזעית. רק לאחר מלחמת העולם השנייה, והקמת האומות המאוחדות הוחלט על ביסוס מערכת משפטית מקיפה שתקבע את מעמד הפליט במסגרת מערכת זכויות אדם (Goodwin-Gill, & McAdam, 2007).

מדובר באחת האמנות החשובות בחוק הבינלאומי שהסדירה את מעמדו של האדם בזירה החברתית. אמנה זו כוללת 30 סעיפים, כאשר כבר סעיף 14 באמנה מרמז על המחויבות האוניברסאלית להגן ולתמוך באנשים נרדפים. סעיף 14 (1), מצייץ "לכל אדם ישנה הזכות לחפש